
Politik und Gesellschaft im alten und neuen Österreich. Festschrift für Rudolf Neck zum 60. Geburtstag, R. Oldenbourg Verlag München 1981, 448 + 400 str.

Obsežen zbornik posvečen 60-letnici Rudolfa Necka, ki med današnjimi avstrijskimi zgodovinarji šteje med najbolj znana imena te historiografije, je pokazal kakšen ugled uživa jubilant ne samo v Avstriji, ampak tudi širom po svetu. Kar 49 znanstvenikov iz desetih držav (poleg Avstrije še Madžarska, NDR, ZRN, Švice, Francije, ČSSR, DZA, SZ in Poljske) je poslalo svoje prispevke tako, da je moral zbornik, ki so ga uredili Isabella Ackerl, Walter Hummelberger in Hans Mommsen, iziti v dveh zajetnih knjigah. Številnih prijateljev pa Necku ni pridobilo le njegovo znanstveno delovanje, ampak polno smisla za humor, pa vendar diplomatsko pretanjeno obravnavanje različnih težkih vprašanj, ki jih je moral reševati na svojih številnih pomembnih zadolžitvah, recimo kot generalni direktor avstrijskih arhivov ali kot dolgoletni predsedujoči linških konferenc. Rudolf Neck se je vedno izkazal kot mož širokega miselnega diapazona, kar dokazuje tudi njegovo znanstveno delo, saj zajema široko paleto historične problematike praktično vse novoveške zgodovine, čeprav je največ poudarka vendarle namenil zadnjim sto letom avstrijske zgodovine in zgodovini delavskega gibanja. Pomembno delo je jubilant opravil kot arhivar, preko vodenja Verwaltungsarchiva do zdajšnjega vodenja avstrijskega državnega arhiva.

Kot že rečeno je zbornik razdeljen na dva zvezka, od katerih sega prvi od obleganja Turkov Dunaja 1683 do prve svetovne vojne, drugi pa od prve republike do današnjih dni, pri čemer so zadnje razprave posvečene problemom zgodovinopisja. Seveda je nemogoče in pravzaprav nesmiselno opisovati sleherni razpravo, ki je v zborniku, še posebej ker obsegajo tako različno tematiko in tako obsežno časovno razdobje. Če bi podrobneje ocenili nekatere, pa bi spet storili krivico tistim, ki bi ostali neimenovani ali zapostavljeni. Zato naj zadošča samo omemba slehernega prispevka, saj bo že ta pokazala bogastvo in vrednost prispevkov.

Po kratki spremni besedi H. Firnberg nam A. Wandruszka predstavi Rudolfa Necka kot zgodovinarja in arhivarja. Zdaj že pokojni V. M. Turok je v obliki pisma prispeval zanimive reminiscence iz svojega življenja, v katerih se prepletajo historiografska vprašanja s političnimi, v ospredju pa je Dunaj kot vezni člen med vzhodom in zahodom. Prvi tematski sklop razprav sega od ancien regima do revolucije 1848/49 in ga uvaja razprava W. Leitscha Pomanjkanje in boleznin na Dunaju po obleganju 1683, H. Wagner piše o načrtu za organizacijo tajne družbe zdravnika dr. Franza Stephana Hanke v letu 1794, B. Hamman pa razpravlja o nadvojvodu Albrechtu, sivi eminenci habsburškega dvora, W. Goldinger pa o Karlu Marxu in dunajskem zdravniku Bernhardu Krausu. Mnogo novega je v razpravi W. Häuslerja, ki govori o politični tradiciji dunajske revolucije 1848. Naslednja tema je posvečena cislajtanski politiki in družbi in tu piše najprej H. Haas o salzburškem meščanstvu v iztekajočem se 19. stoletju, W. Heindl pa o ženski in meščanskem pravu kot se kaže v reformskih predlogih avstrijskih žena pred prvo svetovno vojno. J. Havránek je primerjal socialno strukturo in politično ravnanje vele mestnih volilcev

na volitvah maja 1907 v Pragi in na Dunaju, J. Kořalka pa razpravo o odnosu avstrijskih oblasti do inozemskih konzulatov na Češkem, medtem, ko je P. Mechtler prispeval Socialnopolitične notice o avstrijskih ministrih od 1848 do 1920.

Sedem naslednjih razprav govori o delavskem gibanju pred 1914. Najprej je tu članek H. Konrada, ki razpravlja o odnosu zgodnjega avstrijskega delavskega gibanja do verskih skupnosti, R. Ardelt razmišlja o hainfeldskem kongresu, E. Holtmann o strukturalnih pogojih avstrijske socialne zakonodaje med leti 1890 in 1914, H. Renner se sprašuje, če je bila državna strokovna komisija centralistični instrument sile ali ne, Z. Šolle piše o dveh generacijah socialističnih borcev na primeru J. Hybeša in B. Šmerala, E. Vincze pa o odnosu madžarskega delavskega gibanja do kongresa v Neudörflu 1874. Naslednji sklop razprav je namenjen propadu Avstro-Ogrske med prvo svetovno vojno. Najprej piše F. Klein o socialističnih in pacifističnih mirovniških konceptih pred 1914, J. Jemnitz o nacionalnih socializmih in mednarodnem delavskem gibanju v jeseni 1914, R. G. Plaschka o nacionalnih impulzih pod vplivom prvih tednov vojne na primeru Prage, S. Verosta razpravlja o Lammaschevem ustavnem osnutku iz septembra 1918, H. Mommsen o Viktorju Adlerju in politiki avstrijske socialne demokracije v prvi svetovni vojni, F. Tych objavlja pismo I. Daszynskega V. Adlerju, K. Koszyk pa piše o odmevu v nemški publicistiki na atentat na ministrskega predsednika Stürgkha, ki ga je napravil Friedrich Adler.

Drugo knjigo zbornika uvajajo razprave o notranji in zunanji politiki republike Nemške Avstrije. S. Miller je prispevala nekaj misli k problemu o alternativah v revoluciji na primeru politike nemške in avstrijske socialne demokracije 1918/1919, J. Garamvölgy je napisala članek o O. Bauerju med zunanjo in notranjo politiko, F. Fellner poskuša interpretirati, če je bila versajska pogodba diktat sile ali pravni mir, H. Hautmann je prispeval članek o gibanju delavskih svetov v zgornji Avstriji, medtem ko N. Leser razmišlja o osnovah teorije in prakse pri O. Bauerju in K. Rennerju, M. Szinai pa govori o bojnih desnih strujanju za prevlado na Madžarskem 1919—1922. Naslednji sklop razprav govori o Avstriji pod avtoritarno in nacionalsocialistično vladavino. F. Kreissler je opisal februarske dogodke 1934 na Dunaju in v Parizu v luči pariške javnosti, H. Schumacher piše o odnosu 7. kongresa Kominterne do demokracije in socializma, G. Otruba o posledicah julijske pogodbe 1936 na tujski promet v Avstriji, G. Botz o strukturalnih spremembah avstrijskega nacionalsocializma 1904—1945, E. Hanisch o nacionalsocialistični vladavini na Salzburškem 1939/40, H. Lehman prikazuje kaj so 12-letne šolarke pisale o Hitlerju julija 1933, E. Steinbock o avstrijski deželni utrdbeni liniji 1918—1938, W. Hummelberger pa o češkem bataljonu na Daljnem vzhodu v letih 1940 do 1943. O zgodovini druge republike pišeta K. R. Stadler, ki je prispeval članek o predzgodovini zakona o avstrijski nevtralnosti in E. Weinzierl, ki govori o problemu avstrijske justice 1949/50. Pet prispevkov je usmerjenih k širšim historiografskim vprašanjem. To rubriko uvaja članek D. Frickeja o komičnem in humorju v zgodovini, J. Grandjonc in H. Pelger sta prispevala članek k diskusiji o utopičnem in znanstvenem socializmu okrog leta 1840, R. Kann je napisal razmišljanje o rezultatih in ciljnih sodobnega historiograf-

skega raziskovanja v Avstriji, H. Steiner zapis o linških konferencah, kjer je doprinos R. Necka še posebej velik in viden, W. Neugebauer pa je prispeval članek o raziskovanju odporništvu v Avstriji. Zbornik zaključuje bibliografija jubilaranta, ki jo je sestavila I. Ackerl, seznam sodelavcev zbornika s kratko predstavitevijo njihovega dela, medtem ko sta registra oseb in krajev povsem smiselno na koncu vsake knjige. Na koncu naj omenim, da se mi ob tako široko zasnovanem zborniku res zdi škoda, da k sodelovanju ni bil povabljen noben Jugoslovan ali da se vabilu, kar upam, da se ni zgodilo, ni odzval.

Franc Rozman

Geschichte als demokratischer Auftrag. Karl R. Stadler zum 70. Geburtstag, Europa Verlag Wien, München, Zürich 1983, 327 str.

Trije znani in pomembni zgodovinarji delavskega gibanja v Avstriji so v zadnjih letih ob svojih življenjskih jubilejih dobili svoje zbornike. Najprej Rudolf Neck, potem Herbert Steiner, oba za šestdesetletnico in zdaj za svojo sedemdesetletnico tudi Karl R. Stadler. Vsem trem je skupno dolgoletno organizacijsko in vsebinsko delo pri srečanjih zgodovinarjev vse Evrope in (v zadnjih letih tudi) drugih kontinentov, ki so se 1984 že dvajsetič odvijala kot Internationale Tagung der Historiker der Arbeiterbewegung v Linzu, pri katerih se srečajo v nadvse plodnih diskusijah zgodovinarji zelo različnih svetovnih nazorov. Konferenca je postala že pravi pojem in na tako raven ter ob tako sistematično pripravljenu programu ji je mogoče postaviti ob bok le malo podobnih znanstvenih srečanj med zgodovinarji. Prizadevanja dr. Stadlerja tu niso bila in niso majhna. Ob linških konferencah pa je prav njegova zasluga, da se je v okviru univerze v Linzu ustanovil Ludwig Boltzmanov inštitut za zgodovino delavskega gibanja, ki je v petnajstih letih postal zelo profilirana znanstvena institucija, ob katerih se je razvilo lepo število mladih zgodovinarjev v prominentne predstavnike avstrijske historiografije, ki prevzemajo katedre na različnih avstrijskih univerzah.

Skupina profesorjevih najožjih učencev in nadaljevalcev njegovega dela je ob Stadlerjevem življenjskem jubileju izdala pričujoči zbornik, ki je ubran na isto temo, če lahko tako imenujemo čisto določeno pojmovanje področja sodobne zgodovine, ki v veliki meri izhaja iz posebnosti linškega inštituta. Reči je treba, da si je sodobna zgodovina v Avstriji svoj položaj kot nova in posebna disciplina v okviru historiografije šele morala izboriti, tu pa je veliko storila prav linška univerza s poudarkom na socialnih in gospodarskih vedah.

Tako se je pojmovanje sodobne zgodovine v okviru linške univerze obrnilo v drugo smer kot pa je bil primer pri nekaterih drugih historičnih inštitutih, in sicer v tem smislu, da je bil dan večji poudarek gledanju na sodobno zgodovino kot na historično socialno vedo. Večji poudarek kot dogodkovni zgodovini ali zgodovini osebnosti je bil namenjen razvojni in strukturalni zgodovini. Že pri osnovanju Ludwig Boltzmannovega inštituta je bila v ospredju misel, ki je postala tudi motto naslova pričujočega zbornika, namreč »realizirati demokratično sporočilo zgodovine, da bi bila zgodovinska realnost